

delta i själva styrandet: de kunde ju genomgå utbildningen utan att anförtros de högsta posterna i samhället (ungefär som i Sverige idag).

När Platon diskuterar dessa frågor förlitar han sig i stor utsträckning på analogier. En sådan analogi gäller likheten mellan filosofer och vakthundar. Eftersom både hanhundar och tikar används till samma uppgifter bör detsamma gälla väktarna. Här kan finnas en anledning till att Platon bitvis genomskådar och överskrider sin samtids fördomar mot kvinnor. Vidare hånar han dem som skulle förbehålla skomakeri för flintskalliga, därför att en utmärkt skomakare var flintskallig: det gäller att titta på relevanta likheter och skillnader, när folk skall tilldelas sina uppgifter i staten. Och Platon hävdar uttryckligen att när det gäller de egenskaper som krävs av väktarna finns det ingen principiell skillnad mellan kvinnor och män. Nu tillägger han visserligen 'Det ena könet överträffas i snart sagt allt av det andra.' Och det tar Österberg till intäkt för att Platon inte kan vara uppriktig när det gäller tesen att kvinnor skall dela samhällets högsta poster med män.

Men det finns en rimlig tolkning av Platons uttalande, som stöds av nästa sats i sammanhanget: 'Många kvinnor är visserligen i många fall dugligare än många män, men i allmänhet förhåller det sig som du säger.' Detta låter väl närmast som en statistisk utsaga: bland de allra

bästa torde kvinnorna vara färre än männen. Det är den fördom, jag tror vi bör tillskriva Platon. Och den ger till resultat inte att kvinnor skulle vara uteslutna från de högsta posterna, men att de torde bli färre. Men redan denna uppfattning är ett radikalt brott mot de förhärskande uppfattningarna i det med Platon samtida Athén (och, måste man väl tillägga, i de flesta samhällen efter Platons tid också). Platon är visserligen i de flesta avseenden motbjudande som politisk tänkare, men det bör inte hindra oss från att ge honom ett erkännande på en punkt där han ändå, så vitt vi kan bedöma, tycks befinna sig avsevärt framom också vår egen tid.

Andra får kanske en aha-upplevelse av Erik J Olssons jämförelse mellan 1200-talslogikern Walter Burleys disputationregler och moderna teorier om rationell övertygelserevision, eller finner Augustinus' kritik av stoikernas uppfattning om emotioner träffande också när det gäller moderna versioner av samma teori, som antyds i Henrik Svenssons bidrag.

Ragnar Ohlsson

Ingemar Nordin, *Djur är inte människor – en filosofisk granskning av veganismen*. Stockholm: Timbro, 1997.

Galileo Galilei orsakade stor oro och förgelse bland 1600-talets kyrkomän och lärde när han, influerad av Copernicus lära om planetsystemets

byggnad, presenterade teorin om att jorden bara var en av flera planeter som kretsade runt solen. Den officiella uppfattningen vid denna tid var att jorden, där Gud som bekant placerat sin avbild, var den centrala himlakroppen i skapelsen. Motsättningen mellan Galilei och den konventionella synen var dock mer än en konflikt mellan två olika astronomiska teorier. För det religiösa etablisemanget var det en kamp om tolkningsföreträdare och ensamrätt på sanningen; att människan – skapelens krona – skulle vara förpassad till en så obetydlig plats i universum som Galilei hävdade ansågs inte bara opassande utan fullständigt otänkbar.

Astronomiska fakta övervann till slut religiös tro och vidskepelse och det accepterades att Gud valt att inte placera människan i världsaltets centrum utan på en mer perifert belägen himlakropp. Då har uppfattningen att människan skulle vara universums moraliska centrum, det vill säga att hon ensam är bärare av moraliskt signifikanta egenskaper, varit mer seglivad. Faktum är ju att när vi än i dag bekymrar oss om naturen och icke-mänskliga djur sker det med utgångspunkten hur den eller den omständigheten påverkar människans situation och inget annat. Det är till exempel inte av respekt för grisarnas moraliska ställning som judar avhåller sig från att äta fläskkött.

Människan är i många avseenden unik och skiljer sig från andra djur-

arter. Hon besitter vissa egenskaper som helt saknas hos andra djur eller bara finns där som svaga antydningar. Framför allt slås man av hennes höga intelligensnivå och förmåga till rationella avvägningar och beslut. Frågan är bara om detta ger henne moralisk rätt att behandla icke-mänskliga djur som hon finner för gott.

Denna frågeställning har de senaste decennierna rönt stort intresse bland filosofer. Allt fler hävdar i dag att det nu är dags för en Galileisk vändning även på detta område. En företrädare för den diametralt motsatta synen är den svenske filosofen Ingemar Nordin. I sin nya bok *Djur är inte människor* hävdar han, likt ugglan i barnprogrammet *Fablernas värld* (inga jämförelser i övrigt), att djur bara är människor i just fablernas värld. Där tycks han också mena att djurrättsfilosofer som Peter Singer och Tom Regan, som Nordin går i polemik med, befinner sig när de argumenterar för att det är moraliskt ohållbart att upprätta en absolut (moralisk) distinktion mellan människor och andra djur.

Syftet med Nordins bok, som mer har karaktären av debattinlägg än genomgripande filosofisk analys, är ”att argumentera för att det finns en grundläggande moralisk *skillnad* mellan djur och människor”. För att leda detta påstående i bevis lyfter han fram och försöker vederlägga två centrala djurrättsfilosofiska argument.

Det första av dessa är ett argument som Nordin kallar omsorgscirkelargumentet, vilket han tyvärr tycks ha missuppfattat. Peter Singer beskriver detta argument i sin bok *The expanding circle* som en expanderande cirkelrörelse, som genom historien sakta men säkert brutit ner den ena barriären av naturlig partiskhet efter den andra. I Nordins tappning framställs det i stället som att bara för att vi "efterhand tillerkänt slavar, kvinnor, färgade m fl rättigheter, så är det bara logiskt att gå vidare och även tillerkänna djuren samma rättigheter". Givetvis finns det ingen logisk nödvändighet som säger att bara för att vi behandlar en grupp av individer på ett bestämt sätt, måste vi göra detsamma med alla grupper. Detta är heller inte poängen med argumentet. Det byggs i stället på att vi med tiden kommer till insikt om att den ena diskriminerade gruppen efter den andra behandlats på ett moraliskt inkorrekt sätt. På samma sätt som vi kom att inse att det var fel att behandla kvinnor och färgade som mindre värda bara för att de är just kvinnor och färgade är vi nu på väg att göra samma upptäckt om icke-mänskliga djur. Så vitt jag vet har varken Peter Singer eller Tom Regan hävdats att denna process har något med logisk nödvändighet att göra utan snarare en moralisk sådan.

Det andra argumentet Nordin lyfter fram är analogin mellan å ena sidan icke-mänskliga djur och å den andra sidan mentalt utvecklade

människor, såsom spädbarn, gravt utvecklingsstörda och senildementa. De senare, säger argumentet, befinner sig på en betydligt lägre medvetande- och intelligensnivå än många icke-människor, vilket i sin tur borde innebära att även deras moraliska värde är mindre.

Nordins invändning mot detta argument går ut på att analogin haltar eftersom den bygger på felaktiga iakttagelser om vilka egenskaper som kan anses vara moraliskt signifikanta. Enligt Nordin innebär det faktum att det bara är människan som det är meningsfullt att tala om som ett moraliskt subjekt, i motsats till objekt, att det också bara är hon som kan betraktas som etiskt unik. Endast människan kan, framhåller Nordin, planera på lång sikt, fundera ut olika handlingsalternativ och rationellt väga dem mot varandra, sätta upp livsmål och på så sätt medvetet välja sin egen identitet samt söka ny kunskap om materiens, livets och universums lagar.

Frågan är då om dessa egenskaper är moraliskt relevanta. Peter Singer skulle sannolikt besvara denna fråga med att en del av dem är moraliskt betydelsefulla men att de inte delas av alla människor och därmed inte är användbara. Om vi inte vill tvingas till moraliskt groteska slutsatser hur vi bör behandla de människor som faller utanför bör vi i stället söka efter en gemensam nämnare för alla människor och i sökandet efter sådan hamnar vi ofrånkomligen vid förmågan att er-

fara smärta och lidande. Problemet är då – om det nu är ett problem – att denna egenskap delas av alla medvetna varelser på jorden – mänskliga så väl som icke-mänskliga.

Nordin menar dock att jämförelsen inte är giltig. ”Ty även om deras [de mentalt utvecklade människornas] förnuftssegenskaper inte är fullt utvecklade så har de fortfarande de egenskaper vars funktion det är att utveckla ett sådant förnuft. Och dessa egenskaper bör respekteras” även om inte alla människor är bärare av dessa egenskaper, påpekar Nordin, så är de inherenta hos människan och spår av eller förutsättningar för dem måste därför finnas hos varje människa, vilket gör dem skyddsvärda.

Det är sannolikt så att Nordin har rätt i att mentalt utvecklade människor besitter de nödvändiga betingelserna för att utveckla förnuftssegenskaper men det är i sammanhanget irrelevant. Låt mig belysa detta med ett exempel. Alla vet att Prins Charles en dag kommer att bli kung av

Storbritannien men detta är ju inget som i sig innebär att han i dag skall behandlas som om han redan vore kung. På samma sätt var det uppenbart att Edvard VIII, innan han abdikerade, skulle behandlas som den kung han var. Men ingen kom väl på tanken att behandla honom som vore han fortfarande kung när han väl avgått och degraderats till hertig av Windsor.

Detta visar med all tydlighet hur illa valt potentialitetsresonemanget är som argument, åtminstone i detta sammanhang. Det är förvisso sant att djur, dvs icke-mänskliga djur, inte är människor men detta är inte på något sätt ekvivalent med att de saknar moralisk ställning. Att Nordin inte inser detta är ett tydligt tecken på att han fortfarande rör sig i det föråldrade paradigmet, där uppfattningen att köttätande är en fråga om moral och inte smak, fortfarande betraktas med samma skepticism som en gång kvinnor som flöt när de kastades i vattnet.

Richard Ohlsson